Értékelőlap a Ph.D. disszertációk elbírálásához

A jelölt neve: .....Vigvári Gábor.....

A dolgozat címe: ...Globalizáció és fejlesztő állam...

A bíráló neve: ...Andor László... Fokozata: ...kandidátus...

A dolgozatot elbírálásra megkapta ...2012 . év...február .hónap ...1.nap

A dolgozat értékelését visszaküldte ...2012. év...április hónap...30 nap

Szöveges értékelés:

Kérjük, hogy bírálata elkészítésénél vegye figyelembe, hogy a doktorjelöltnek bizonyítania kell az alábbi képességeket:

- képes releváns és időszerű gazdasági/társadalmi probléma felismerésére, kiválasztására és megfogalmazására, és rendelkezik az elemzéshez szükséges fogalmi apparátus ismeretével;
- ismeri a témakör szakirodalmát, elméleti és kutatási előzményeit, a felhasználható módszereket, és képes azokat alkotó módon továbbfejleszteni és alkalmazni, és ezáltal a témakört új eredményekkel gazdagítani;
- rendelkezik a publikációhoz szükséges interpretációs és kifejezési készséggel.

A doktori értekezésnek tartalmaznia kell:

- az adott témakör mértékadó hazai és nemzetközi szakirodalmának áttekintését és értékelését. Ennek során a jelölt egyértelműen fogalmazza meg, hogy az ismert tényanyagokhoz képest miben ért el új tudományos eredményeket;
- a kutatás módszereinek bemutatását;
- az elvégzett kutatás pontos és követhető leírását, a vizsgálódás területének a jelölt által elért eredményekben való bemutatását.

Vigvári Gábor dolgozata fontos, aktuális kérdést tárgyal. Hogyan értelmezhető a mai világgazdaságban a fejlesztés, felzárkózás? Hogyan viselkedjen az állam, milyen tanulságokat lehet levonni az elmúlt évtizedek egyes tipikus eseteiből? Hogyan segíti a gondolkodást ebben a témakörben a nemzetközi politikai gazdaságtan, illetőleg az annak keretében kialakult rezsimelmélet?

Mindezeket a kérdéseket egy olyan időszakban teszi fel, amikor a témakör legutóbbi hegemón elmélete, az ún. washingtoni konszenzus már felbomlott, de új uralkodó elméletről nem beszélhetünk, nem utolsó sorban az elmúlt öt év pénzügyi válsága miatt. Alapos elméleti, történeti és összehasonlító vizsgálódás után releváns következtetésekre jut. Határozottan körvonalazza a modern állam gazdaságfejlesztő profilját, és érzékelteti, hogyan változik ez a profil a mai világgazdasági változások, elsősorban a globalizáció hatására.

Ami a dolgozat (és szerzője) balszerencséje, hogy a munkával egyidejűleg zajlott/zajlik egy mély, elsősorban a világgazdasági centrumot megrázó, átalakító válság, amely sok tekintetben új kérdéseket

vet fel, új részletekkel szolgál. A dolgozat kerek, egész elemzést ad a globalizációs kihívásról és az arra adott gazdaságpolitikai válaszokról (a választott kérdéskörben), ugyanakkor a globalizáció válsága nyomán kialakult helyzettel objektíve nem tud még foglalkozni, különösen az európai kontextusban nem. Ez nyilván (remélhetőleg) a szerző szaktudományos munkájának következő fejezete lesz.

A dolgozat felépítése logikus. Kezdődik – a bevezetés után – a fejlesztő állam definíciójával (II. rész), majd folytatódik egy alapvetően elmélettörténeti vizsgálódással (III. rész: nemzetközi rezsimek elmélete). Ezt követi egy történeti áttekintés (IV. rész: nemzetközi rezsimek változása), majd egy világgazdasági elemzés (V. rész: a globalizáció hatása). E logika követése erőt ad a dolgozatnak, de itt-ott következetlenségek is felbukkannak. Nem lehet másképp értelmezni például azt, hogy a történeti részt megszakítja egy elmélettörténeti betét, amely – amúgy nem helytelenül – Keynes néhány főbb elméleti tézisét vázolja fel (109-111.o.). Keynes felbukkanása azt a helyes meglátást tükrözi, hogy személyében nem egyszerűen a makroökonómia megalapítóját tisztelhetjük, hanem egy olyan szerzőt, akinek művei a világgazdasági fejlődés és a nemzetközi viszonyok elmélete szempontjából is relevánsak.

A feldolgozott irodalom igen széles körű, ugyanakkor néhány hiányosságra itt rá kell mutatnunk. A szakirodalmi bázis lényegében két nagy terület egyesítéséből áll össze: a nemzetközi politikai gazdaságtan (NPG) és a világgazdaságtan (VG) releváns irodalmából. (Az irodalomjegyzék természetesen tartalmaz egy sor elmélettörténeti és politikai gazdaságtani alapolvasmányt, ami itt most kevésbé lényeges.) Ami az NPG-t illeti, kimerítőnek mondható a realista--liberális vita feldolgozása, de hiányoznak más irányzatok, legfőképpen a neo-gramsciánus irányzat (Robert Cox és iskolája), amely egyébként jól illeszkedett volna a szerző világgazdasági érdeklődéséhez (Rodrik, Kirby stb. műveivel a fókuszban). Ami pedig a világgazdasági oldalt illeti, itt lehetne alaposabb a merítés (több hivatkozás pl. Chang, Amsden részéről, ill. több szerző, mint pl. Dore, Nolan).

A szakirodalom esetében bírálati szempont az is, hogy a szerző mennyiben demonstrálja a nemzetközi és a hazai irodalom ismeretét. Nos, ami a nemzetközi politikai gazdaságtant és a rezsimelméletet illeti, itt hazai szerzőkről alig-alig beszélhetünk, így a kevés hazai név felbukkanása nem számíthat hiányosságnak. Ami a világgazdasági oldalt illeti, ott már a hazai nevek is bőséggel megjelennek, és azt is mondhatjuk: kellő súllyal.

A világgazdasági gyakorlat elemzését tekintve a dolgozat fókuszában a fejlesztés kérdése, és egészen konkrétan néhány sikeresen felzárkózó ország, országcsoport áll. Tajvan és Korea egy adott korszakban, Írország egy másik korszakban. A két pálya összevethető, és a szerző törődik is azzal, hogy az eltérő kontinensek és korszakok jelentőségét kibontsa. Érdekes és érdemes lett volna azonban azzal is foglalkozni, hogy más, fejlesztést megkísérlő országoknak, országcsoportoknak miért nem sikerült, vagy miért nem sikerült ilyen mértékben felzárkózni. Utalás történik Latin-Amerikára, de nem kapunk kellő magyarázatot arra, hogy miért lett az ő történetük kudarcosabb, vagy legalább is sokkal egyenetlenebb és ellentmondásosabb.

Írország esetében utalás történik az Európai Unió általi támogatásra, illetőleg az EU struktúrapolitikájára. Ez a dimenzió azonban a dolgozatban feltáratlan marad. Milyen célt szolgál és milyen koncepció keretében ez a struktúrapolitika? Releváns-e annyira, hogy az ír tapasztalatokat egy tágabb keretbe helyezze, és abban az esetben nem pusztán az ír példáról, hanem az EU perifériájáról általában lehetne értekezni?
Egyáltalán, szolgál-e az ír példa tapasztalatokkal az EU, illetőleg más EU-tagországok számára? Mindezekre a kérdésekre valószínűleg azért nincs válasz, mert az NPG és annak rezsimelmélete döntően amerikai talajon sarjadt ki, és művelői kevéssé foglalkoznak az EU belső mechanizmusaival.

Ennek következtében fontos volna az NPG sajátos, európai hagyományának megteremtésére, amihez a dolgozatban kezdeményeket találunk csak, de az eredmények kiérleltnek nem mondhatók. E kérdések megválaszolatlansága miatt a dolgozat nem tartalmaz explicit következtetést arra nézve, hogy vajon a magyar gazdaságpolitika, fejlesztési/felzárkózási törekvések számára szolgál-e tanulságokkal akár az ír tapasztalat, akár más fejlesztő államok eredményei. Nem tudjuk meg, hogy Írország egyedi vagy sajátos eset, vagy esetleg egy általánosabb fejlődési irány egyfajta verziója Európában (ezt akkor mondhatnánk el, ha a fejlesztő állam egyes attribútumai markánsan megjelennének más országokban – nem kizárt, hogy meg is jelennek).

A Konklúzióban a szerző jól világítja meg, hogy a világgazdaságban egyszerre van jelen verseny és együttműködés, és ezáltal az egyes (vizsgált) országok stratégiája sem csak önmagában, egyéni választásként értelmezhető. Talán ebben a kérdéskörben ragadható meg leginkább, hogy mi a rezsimelmélet hozzáadott értéke olyan vitákban, amelyekben a világgazdaságtan – rezsimelmélet nélkül --- már ilyen vagy olyan módon vizsgálódott és következtetésekre jutott. Rodrik úttörő, Magyarországon kevéssé ismert munkásságában jól kitapintható, milyen hasznai vannak a többfajta elméletre támaszkodásnak; e tekintetben is helyes, hogy Rodrik jelentős szerepet kap a téma kifejtésében és a következtetések levonásában is.

Az olvasónak – alapos gondolkodás után – néhány részletkérdésben lehet hiányérzete. Ha például a nemzetközi rezsimek tanulmányozásának, liberalizmus és realizmus vitájának ilyen jelentősége van a világgazdaság elemzésében, miért hiányzik a multilateralizmus explicitebb tárgyalása? A világgazdasági hagyományokhoz híven a szerző jelentőséget tulajdonít az IMF—IBRD—WTO hármasnak (kritikus megközelítésben), de ha már a fejlődés komplexebb fogalmát alkalmazza, miért nem jelennek meg más multilaterális szervezetek (ILO, WHO stb.)? Miért nem használja ki jobban a hegemónia fogalmát a mai világgazdasági viszonyok elemzésére? A globalizáció korlátot állít a nemzeti gazdaságfejlesztési stratégiáknak – de vajon lehet-e a mai európai viszonyokat értelmezni a hegemónia fogalma nélkül? Nem segít-e a versengő hegemónia értelmezése megvilágítani, hogy mi zajlik a világgazdaságban, milyen konkrét lehetőségek és korlátok adódnak a kisebb államok előtt, amikor fejlesztési stratégiákat alakítanak ki?

Összességében tehát azt mondhatjuk, a szerző releváns, érdekes, hasznos irányt választott, amikor a nemzetközi politikai gazdaságtan rezsimelméletét és a világgazdaság-tan néhány kérdését alkotó módon összekapcsolta. A fejlesztő államok kérdésköre jellemzően olyan, ahol ez az összekapcsolás termékeny tud lenni. Hozzátehetjük azonban, hogy ebből az elméleti innovációból további lehetőségek fakadnak, és ezek feltárását, megművelését csak ösztönözni lehet. A dolgozat stílusa jó, a hivatkozások korrektek, az ábrák és táblázatok nagyban segítik a mondanivaló melletti érvelést és a tudásanyag szemléltetését és részletezését. Vigvári Gábor színvonalas disszertációt alkotott.